כיתה ז' | תנ"ך | שיעור 1 מתוך 6 | 45 דק' | שמואל א כא, א - כב, כג

ממלכתי: שמואל א נלמד בכיתה ז' (יח-כה: יחידת בקיאות לבחירה; כו-כז להעשרה). חמ"ד: לפי מתווה תשפ"ז ספר שמואל א נלמד בכיתה ח', והיחידה מתאימה גם לה; לימוד עם רש"י, רד"ק ומצודת דוד. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.

"אנכי סבתי בכל נפש בית אביך": דוד בנוב, בגת ובמערת עדולם

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יספרו את מסלול הבריחה של דוד: נוב, גת, מערת עדולם, מצפה מואב ויער חרת
- התלמידים יסבירו איך מעשה קטן בנוב ("וַיִּתֶּן-לוֹ הַכֹּהֵן, קֹדֶשׁ") הוביל לאסון גדול בגלל עדותו של דואג האדומי
- התלמידים יעריכו את התגובות השונות לפקודת שאול: עבדי המלך שסירבו, דואג שציית, ודוד שלקח אחריות ("אָנֹכִי סַבֹּתִי, בְּכָל-נֶפֶשׁ בֵּית אָבִיךָ")

📚 בהתאם לתוכנית הלימודים

בהתאם לתוכנית הלימודים: ממלכתי, כיתה ז' (תוכנית הלימודים בתנ"ך): "יחידת בקיאות ולמידה עצמית" לבחירה, שמואל א יח-כה (סיפורי שאול, דוד ויהונתן; מות שמואל; דוד ונבל הכרמלי). חמ"ד (מתווה להוראת שמואל א, תשפ"ז, כיתה ח'): (כא-כב) דוד אצל אחימלך בנוב וחרב גוליית, דוד אצל אכיש מלך גת, מערת עדולם, שאול הורג את כהני נוב ואביתר בורח אל דוד. (תוכנית הלימודים, ממלכתי · תוכנית הלימודים, חמ"ד)

❓ השאלה הגדולה של השיעור

מתי אדם אחראי לתוצאה של מעשה שלו, גם אם לא התכוון לה?

דוד לא רצה שיקרה רע לכהני נוב. הוא רק ביקש לחם וחרב. ובכל זאת, כשהוא שומע על ההרג, הוא אומר לאביתר: "אָנֹכִי סַבֹּתִי, בְּכָל-נֶפֶשׁ בֵּית אָבִיךָ". הפרקים בודקים את השאלה מכמה כיוונים: של דוד, של אחימלך, של דואג ושל עבדי המלך.

🚪 כרטיס כניסה (2 דקות)

בתחילת השיעור כל תלמיד עונה בכתב, בלי ציון:

1. באיזה סימן השתמש יונתן כדי להודיע לדוד ששאול רוצה להרוג אותו?
2. מה עשה שאול ליונתן כשיונתן הגן על דוד בסעודת החודש?
3. במה נשבעו דוד ויונתן כשנפרדו?

למורה: שלוש השאלות מחזירות לפרידה בפרק כ: דוד יוצא לבריחה לבד, בלי בית ובלי צבא. מכאן קל לשאול בפתיחה "מה צריך מי שבורח?" ולעבור לתחנה הראשונה, נוב.

🧪 פתיחה

מציירים על הלוח קו ארוך עם חמש תחנות ריקות, וכותבים מעליו: "בורח". שואלים: "מה אדם צריך כשהוא בורח פתאום מהבית, בלי להתכונן?" (אוכל, נשק, מקום להסתתר, חברים). כותבים את התשובות ליד הקו. אחר כך: "היום נלווה את דוד בבריחה שלו, ונמלא את התחנות. נראה מה הוא מקבל בכל תחנה, ומה זה עולה לאחרים".

📖 הסבר למורה

הרקע: בפרק כ יונתן גילה לדוד בסימן החצים ששאול רוצה להרוג אותו, והשניים נפרדו בבכי ובשבועה. מכאן דוד הוא בורח: אין לו בית, אין לו צבא, ושאול רודף אחריו. פרקים כא-כב מתארים את הימים הראשונים של הבריחה.

בנוב, עיר הכהנים (כא, א-י): דוד בא לבד אל אחימלך הכהן, ואחימלך נבהל: "מַדּוּעַ אַתָּה לְבַדֶּךָ, וְאִישׁ, אֵין אִתָּךְ". דוד אומר שהמלך שלח אותו בשליחות סודית. מצודת דוד מסביר שהנערים שלו מחכים לו "הנסתר והמכוסה ואין לגלותה", כלומר במקום שאי אפשר לגלות. אין לחם רגיל, ואחימלך נותן לו את לחם הפנים, ואת חרב גלית ש"לוּטָה בַּשִּׂמְלָה אַחֲרֵי הָאֵפוֹד". דוד: "אֵין כָּמוֹהָ, תְּנֶנָּה לִי". אבל הפסוק מוסיף פרט מטריד: שם נמצא "דֹּאֵג הָאֲדֹמִי – אַבִּיר הָרֹעִים, אֲשֶׁר לְשָׁאוּל".

בגת (כא, יא-טז): דוד בורח דווקא אל אכיש מלך גת, עירו של גלית. עבדי אכיש מזהים אותו ומזכירים את השיר "הִכָּה שָׁאוּל בַּאֲלָפָו, וְדָוִד בְּרִבְבֹתָו". דוד מפחד מאוד, ומעמיד פני משוגע: "וַיְשַׁנּוֹ אֶת-טַעְמוֹ בְּעֵינֵיהֶם, וַיִּתְהֹלֵל בְּיָדָם". מצודת דוד: "וכל זה עשה למען יחשבו שאין זה דוד". אכיש מגרש אותו: "חֲסַר מְשֻׁגָּעִים, אָנִי".

מערת עדולם ומואב (כב, א-ה): דוד מסתתר במערת עדולם. אליו מגיעים משפחתו ו"כָּל-אִישׁ מָצוֹק וְכָל-אִישׁ אֲשֶׁר-לוֹ נֹשֶׁא, וְכָל-אִישׁ מַר-נָפֶשׁ", כ-400 איש, ודוד נעשה מנהיג שלהם. הוא דואג להוריו ומשאיר אותם אצל מלך מואב (אולי בגלל רות המואבייה, סבתו של ישי). גד הנביא אומר לו לחזור לארץ יהודה.

דואג וכהני נוב (כב, ו-כג): שאול יושב בגבעה, חניתו בידו, ומאשים את עבדיו שכולם קשרו נגדו. דואג מספר על מה שראה בנוב. אחימלך מסביר בכנות: "וּמִי בְכָל-עֲבָדֶיךָ כְּדָוִד נֶאֱמָן", והוא לא ידע דבר. שאול פוסק "מוֹת תָּמוּת אֲחִימֶלֶךְ". הרצים, עבדי המלך, מסרבים: "וְלֹא-אָבוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ, לִשְׁלֹחַ אֶת-יָדָם, לִפְגֹּעַ, בְּכֹהֲנֵי ה'". רק דואג מבצע את הפקודה. בן אחד, אביתר, נמלט אל דוד, ודוד לוקח אחריות ומבטיח לו: "שְׁבָה אִתִּי אַל-תִּירָא".

📜 הפסוקים (מכון ממרא, נוסח מנוקד)

שמואל א פרק כא, פסוקים א-טז

(א) וַיָּקָם, וַיֵּלֶךְ; וַיהוֹנָתָן, בָּא הָעִיר.

(ב) וַיָּבֹא דָוִד נֹבָה, אֶל-אֲחִימֶלֶךְ הַכֹּהֵן; וַיֶּחֱרַד אֲחִימֶלֶךְ לִקְרַאת דָּוִד, וַיֹּאמֶר לוֹ מַדּוּעַ אַתָּה לְבַדֶּךָ, וְאִישׁ, אֵין אִתָּךְ.

(ג) וַיֹּאמֶר דָּוִד לַאֲחִימֶלֶךְ הַכֹּהֵן, הַמֶּלֶךְ צִוַּנִי דָבָר, וַיֹּאמֶר אֵלַי אִישׁ אַל-יֵדַע מְאוּמָה אֶת-הַדָּבָר אֲשֶׁר-אָנֹכִי שֹׁלֵחֲךָ, וַאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ; וְאֶת-הַנְּעָרִים יוֹדַעְתִּי, אֶל-מְקוֹם פְּלֹנִי אַלְמוֹנִי.

(ד) וְעַתָּה, מַה-יֵּשׁ תַּחַת-יָדְךָ חֲמִשָּׁה-לֶחֶם – תְּנָה בְיָדִי; אוֹ, הַנִּמְצָא.

(ה) וַיַּעַן הַכֹּהֵן אֶת-דָּוִד וַיֹּאמֶר, אֵין-לֶחֶם חֹל אָל-תַּחַת יָדִי: כִּי-אִם-לֶחֶם קֹדֶשׁ יֵשׁ, אִם-נִשְׁמְרוּ הַנְּעָרִים אַךְ מֵאִשָּׁה.

(ו) וַיַּעַן דָּוִד אֶת-הַכֹּהֵן וַיֹּאמֶר לוֹ, כִּי אִם-אִשָּׁה עֻצָּרָה-לָנוּ כִּתְמוֹל שִׁלְשֹׁם, בְּצֵאתִי, וַיִּהְיוּ כְלֵי-הַנְּעָרִים קֹדֶשׁ: וְהוּא, דֶּרֶךְ חֹל – וְאַף, כִּי הַיּוֹם יִקְדַּשׁ בַּכֶּלִי.

(ז) וַיִּתֶּן-לוֹ הַכֹּהֵן, קֹדֶשׁ: כִּי לֹא-הָיָה שָׁם לֶחֶם, כִּי-אִם-לֶחֶם הַפָּנִים הַמּוּסָרִים מִלִּפְנֵי ה', לָשׂוּם לֶחֶם חֹם, בְּיוֹם הִלָּקְחוֹ.

(ח) וְשָׁם אִישׁ מֵעַבְדֵי שָׁאוּל בַּיּוֹם הַהוּא, נֶעְצָר לִפְנֵי ה', וּשְׁמוֹ, דֹּאֵג הָאֲדֹמִי – אַבִּיר הָרֹעִים, אֲשֶׁר לְשָׁאוּל.

(ט) וַיֹּאמֶר דָּוִד לַאֲחִימֶלֶךְ, וְאֵין יֶשׁ-פֹּה תַּחַת-יָדְךָ חֲנִית אוֹ-חָרֶב: כִּי גַם-חַרְבִּי וְגַם-כֵּלַי לֹא-לָקַחְתִּי בְיָדִי, כִּי-הָיָה דְבַר-הַמֶּלֶךְ נָחוּץ.

(י) וַיֹּאמֶר הַכֹּהֵן, חֶרֶב גָּלְיָת הַפְּלִשְׁתִּי אֲשֶׁר-הִכִּיתָ בְּעֵמֶק הָאֵלָה הִנֵּה-הִיא לוּטָה בַשִּׂמְלָה אַחֲרֵי הָאֵפוֹד – אִם-אֹתָהּ תִּקַּח-לְךָ קָח, כִּי אֵין אַחֶרֶת זוּלָתָהּ בָּזֶה; וַיֹּאמֶר דָּוִד אֵין כָּמוֹהָ, תְּנֶנָּה לִי.

(יא) וַיָּקָם דָּוִד, וַיִּבְרַח בַּיּוֹם-הַהוּא מִפְּנֵי שָׁאוּל; וַיָּבֹא, אֶל-אָכִישׁ מֶלֶךְ גַּת.

(יב) וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי אָכִישׁ, אֵלָיו, הֲלוֹא-זֶה דָּוִד, מֶלֶךְ הָאָרֶץ; הֲלוֹא לָזֶה, יַעֲנוּ בַמְּחֹלוֹת לֵאמֹר, הִכָּה שָׁאוּל בַּאֲלָפָו, וְדָוִד בְּרִבְבֹתָו.

(יג) וַיָּשֶׂם דָּוִד אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, בִּלְבָבוֹ; וַיִּרָא מְאֹד, מִפְּנֵי אָכִישׁ מֶלֶךְ-גַּת.

(יד) וַיְשַׁנּוֹ אֶת-טַעְמוֹ בְּעֵינֵיהֶם, וַיִּתְהֹלֵל בְּיָדָם; וַיִּתְו עַל-דַּלְתוֹת הַשַּׁעַר, וַיּוֹרֶד רִירוֹ אֶל-זְקָנוֹ.

(טו) וַיֹּאמֶר אָכִישׁ, אֶל-עֲבָדָיו: הִנֵּה תִרְאוּ אִישׁ מִשְׁתַּגֵּעַ, לָמָּה תָּבִיאוּ אֹתוֹ אֵלָי.

(טז) חֲסַר מְשֻׁגָּעִים, אָנִי, כִּי-הֲבֵאתֶם אֶת-זֶה, לְהִשְׁתַּגֵּעַ עָלָי; הֶזֶה, יָבוֹא אֶל-בֵּיתִי.

שמואל א פרק כב, פסוקים א-י

(א) וַיֵּלֶךְ דָּוִד מִשָּׁם, וַיִּמָּלֵט אֶל-מְעָרַת עֲדֻלָּם; וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו וְכָל-בֵּית אָבִיו, וַיֵּרְדוּ אֵלָיו שָׁמָּה.

(ב) וַיִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו כָּל-אִישׁ מָצוֹק וְכָל-אִישׁ אֲשֶׁר-לוֹ נֹשֶׁא, וְכָל-אִישׁ מַר-נָפֶשׁ, וַיְהִי עֲלֵיהֶם, לְשָׂר; וַיִּהְיוּ עִמּוֹ, כְּאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ.

(ג) וַיֵּלֶךְ דָּוִד מִשָּׁם, מִצְפֵּה מוֹאָב; וַיֹּאמֶר אֶל-מֶלֶךְ מוֹאָב, יֵצֵא-נָא אָבִי וְאִמִּי אִתְּכֶם, עַד אֲשֶׁר אֵדַע, מַה-יַּעֲשֶׂה-לִּי אֱלֹהִים.

(ד) וַיַּנְחֵם, אֶת-פְּנֵי מֶלֶךְ מוֹאָב; וַיֵּשְׁבוּ עִמּוֹ, כָּל-יְמֵי הֱיוֹת-דָּוִד בַּמְּצוּדָה.

(ה) וַיֹּאמֶר גָּד הַנָּבִיא אֶל-דָּוִד, לֹא תֵשֵׁב בַּמְּצוּדָה – לֵךְ וּבָאתָ-לְךָ, אֶרֶץ יְהוּדָה; וַיֵּלֶךְ דָּוִד, וַיָּבֹא יַעַר חָרֶת.

(ו) וַיִּשְׁמַע שָׁאוּל – כִּי נוֹדַע דָּוִד, וַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ; וְשָׁאוּל יוֹשֵׁב בַּגִּבְעָה תַּחַת-הָאֶשֶׁל בָּרָמָה, וַחֲנִיתוֹ בְיָדוֹ, וְכָל-עֲבָדָיו, נִצָּבִים עָלָיו.

(ז) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל, לַעֲבָדָיו הַנִּצָּבִים עָלָיו, שִׁמְעוּ-נָא, בְּנֵי יְמִינִי: גַּם-לְכֻלְּכֶם, יִתֵּן בֶּן-יִשַׁי שָׂדוֹת וּכְרָמִים – לְכֻלְּכֶם יָשִׂים, שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת.

(ח) כִּי קְשַׁרְתֶּם כֻּלְּכֶם עָלַי, וְאֵין-גֹּלֶה אֶת-אָזְנִי בִּכְרֹת-בְּנִי עִם-בֶּן-יִשַׁי, וְאֵין-חֹלֶה מִכֶּם עָלַי, וְגֹלֶה אֶת-אָזְנִי: כִּי הֵקִים בְּנִי אֶת-עַבְדִּי עָלַי לְאֹרֵב, כַּיּוֹם הַזֶּה.

(ט) וַיַּעַן דֹּאֵג הָאֲדֹמִי, וְהוּא נִצָּב עַל-עַבְדֵי-שָׁאוּל – וַיֹּאמַר: רָאִיתִי, אֶת-בֶּן-יִשַׁי, בָּא נֹבָה, אֶל-אֲחִימֶלֶךְ בֶּן-אֲחִטוּב.

(י) וַיִּשְׁאַל-לוֹ, בַּה', וְצֵידָה, נָתַן לוֹ; וְאֵת, חֶרֶב גָּלְיָת הַפְּלִשְׁתִּי – נָתַן לוֹ.

שמואל א פרק כב, פסוקים יא-כג

(יא) וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ לִקְרֹא אֶת-אֲחִימֶלֶךְ בֶּן-אֲחִיטוּב הַכֹּהֵן, וְאֵת כָּל-בֵּית אָבִיו הַכֹּהֲנִים – אֲשֶׁר בְּנֹב; וַיָּבֹאוּ כֻלָּם, אֶל-הַמֶּלֶךְ.

(יב) וַיֹּאמֶר שָׁאוּל, שְׁמַע-נָא בֶּן-אֲחִיטוּב; וַיֹּאמֶר, הִנְנִי אֲדֹנִי.

(יג) וַיֹּאמֶר אֵלָו, שָׁאוּל, לָמָּה קְשַׁרְתֶּם עָלַי, אַתָּה וּבֶן-יִשַׁי – בְּתִתְּךָ לוֹ לֶחֶם וְחֶרֶב, וְשָׁאוֹל לוֹ בֵּאלֹהִים, לָקוּם אֵלַי לְאֹרֵב, כַּיּוֹם הַזֶּה.

(יד) וַיַּעַן אֲחִימֶלֶךְ אֶת-הַמֶּלֶךְ, וַיֹּאמַר: וּמִי בְכָל-עֲבָדֶיךָ כְּדָוִד נֶאֱמָן, וַחֲתַן הַמֶּלֶךְ וְסָר אֶל-מִשְׁמַעְתֶּךָ וְנִכְבָּד בְּבֵיתֶךָ.

(טו) הַיּוֹם הַחִלֹּתִי (לשאול-) [לִשְׁאָל-] לוֹ בֵּאלֹהִים, חָלִילָה לִי: אַל-יָשֵׂם הַמֶּלֶךְ בְּעַבְדּוֹ דָּבָר, בְּכָל-בֵּית אָבִי – כִּי לֹא-יָדַע עַבְדְּךָ בְּכָל-זֹאת, דָּבָר קָטֹן אוֹ גָדוֹל.

(טז) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ, מוֹת תָּמוּת אֲחִימֶלֶךְ: אַתָּה, וְכָל-בֵּית אָבִיךָ.

(יז) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לָרָצִים הַנִּצָּבִים עָלָיו סֹבּוּ וְהָמִיתוּ כֹּהֲנֵי ה', כִּי גַם-יָדָם עִם-דָּוִד, וְכִי יָדְעוּ כִּי-בֹרֵחַ הוּא, וְלֹא גָלוּ (אֶת-אזנו) [אָזְנִי]; וְלֹא-אָבוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ, לִשְׁלֹחַ אֶת-יָדָם, לִפְגֹּעַ, בְּכֹהֲנֵי ה'.

(יח) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ, (לדויג) [לְדוֹאֵג], סֹב אַתָּה, וּפְגַע בַּכֹּהֲנִים; וַיָּסֹב (דויג) [דּוֹאֵג] הָאֲדֹמִי, וַיִּפְגַּע-הוּא בַּכֹּהֲנִים, וַיָּמֶת בַּיּוֹם הַהוּא שְׁמֹנִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ, נֹשֵׂא אֵפוֹד בָּד.

(יט) וְאֵת נֹב עִיר-הַכֹּהֲנִים, הִכָּה לְפִי-חָרֶב, מֵאִישׁ וְעַד-אִשָּׁה, מֵעוֹלֵל וְעַד-יוֹנֵק; וְשׁוֹר וַחֲמוֹר וָשֶׂה, לְפִי-חָרֶב.

(כ) וַיִּמָּלֵט בֶּן-אֶחָד, לַאֲחִימֶלֶךְ בֶּן-אֲחִטוּב, וּשְׁמוֹ, אֶבְיָתָר; וַיִּבְרַח, אַחֲרֵי דָּוִד.

(כא) וַיַּגֶּד אֶבְיָתָר, לְדָוִד: כִּי הָרַג שָׁאוּל, אֵת כֹּהֲנֵי ה'.

(כב) וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאֶבְיָתָר, יָדַעְתִּי בַּיּוֹם הַהוּא כִּי-שָׁם (דויג) [דּוֹאֵג] הָאֲדֹמִי, כִּי-הַגֵּד יַגִּיד, לְשָׁאוּל: אָנֹכִי סַבֹּתִי, בְּכָל-נֶפֶשׁ בֵּית אָבִיךָ.

(כג) שְׁבָה אִתִּי אַל-תִּירָא, כִּי אֲשֶׁר-יְבַקֵּשׁ אֶת-נַפְשִׁי יְבַקֵּשׁ אֶת-נַפְשֶׁךָ: כִּי-מִשְׁמֶרֶת אַתָּה, עִמָּדִי.

שם ה' מובא בכתיב ה'. במקום שיש כתיב וקרי, הכתיב בסוגריים עגולים והקרי בסוגריים מרובעים. מספור הפסוקים לפי מכון ממרא (בחלק מהתנ"כים פרק כא מתחיל פסוק אחד מאוחר יותר). הפרקים מובאים במלואם, בשלושה חלקים: נוב וגת, עדולם ודואג, הרג הכהנים.

⚖️ כתוב / מפרשים

בצד אחד מה שכתוב בפסוק, ובצד השני פירוש. הפירוש הוא דרך אחת להבין, לא חלק מהפסוק.

📜 **כתוב:** "וַיְשַׁנּוֹ אֶת-טַעְמוֹ בְּעֵינֵיהֶם, וַיִּתְהַלֵּל בְּיָדָם" (שמואל א כא, יד)

💭 **מפרשים:** רד"ק: "שינה את דברו ודעתו בעיניהם כדי שיתנכר להם", כדי שלא יחשבו שזה דוד, ויגרשו אותו. כלומר, ה"שיגעון" היה תרגיל מחושב, לא שיגעון אמיתי.

📜 **כתוב:** "וַיִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו כָּל-אִישׁ מָצוֹק" (שמואל א כב, ב)

💭 **מפרשים:** מצודת דוד: "ולא היה יכול לשבת בארצו ובמקומו". אנשי דוד הם אנשים שנדחקו לשוליים, ודוד הופך אותם לקבוצה ולצבא.

📜 **כתוב:** "אָנֹכִי סַבּוֹתִי, בְּכָל-נֶפֶשׁ בֵּית אָבִיךָ" (שמואל א כב, כב)

💭 **מפרשים:** מצודת דוד: דוד "היה מתאונן ואומר, אני סבבתי המיתה לכולם, ועל ידי באה התקלה". רש"י: "סִבַּבְתִּי הַדָּבָר עַד שֶׁבָּא לְיָדֶיךָ".

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: תנ"ך (או דף הפסוקים מהעמוד הזה), לוח, דף עבודה, מפה של ארץ ישראל (נוב, גת, עדולם, מואב)

1. כרטיס כניסה (2 דקות)
2. פתיחה: "מה צריך מי שבורח?" וקו עם חמש תחנות על הלוח (4 דקות)
3. קריאה מודרכת בפרק כא: נוב (לחם וחרב) וגת (העמדת פני משוגע). ממלאים את שתי התחנות הראשונות (11 דקות)
4. עבודה בזוגות: פרק כב, א-ה. מי מגיע לעדולם? לאן דוד שולח את הוריו? ממלאים עוד שלוש תחנות (6 דקות)
5. קריאה משותפת ורגישה בפרק כב, ו-כג: דואג, אחימלך ועבדי המלך. בטבלה על הלוח: מי ציית ומי סירב (10 דקות)
6. דיון כיתתי: "אנכי סבתי". האם דוד אשם? (6 דקות)
7. דף עבודה, שאלות 1-3 (4 דקות)
8. כרטיס יציאה (2 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. מה ביקש דוד מאחימלך, ומה קיבל?
2. איך הציל דוד את עצמו בגת?
3. מה עשו עבדי המלך כששאול ציווה להרוג את הכהנים, ומה עשה דואג?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. למה לדעתכם הכתוב מזכיר את דואג כבר בפרק כא, באמצע הסיפור על הלחם?
2. מה מלמד אותנו על דוד שאנשים "מרי נפש" מתקבצים אליו והוא נעשה להם "לְשָׂר"?

3. מה ההבדל בין עבדי המלך שסירבו לבין דואג? מה כל אחד מהם הבין?

הערכה (מה דעתי?)

1. דוד אומר "אנכי סבתי". האם הוא באמת אשם? או ששאול ודואג הם האשמים? נמקו.
2. האם מותר לסרב לפקודה של מלך או של מפקד? מתי? נסו לתת דוגמה מהפרק.

🏁 סיכום השיעור

דוד בורח ואין לו כלום. בנוב הוא מקבל לחם ואת חרב גלית, בגת הוא מציל את עצמו בתחבולה, ובעדולם הוא נעשה מנהיג של 400 איש. אבל המחיר כבד: דואג מלשין, ושאול הורג את כהני נוב. עבדי המלך מסרבים לפקודה לא מוסרית, ודוד לוקח אחריות ומגן על אביתר, הכהן שנשאר.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

השלימו: "התחנה בבריחה של דוד שהכי הפתיעה אותי היא ___, כי ___".

🧭 התאמה לפי זרם

השיעור מתאים לשני הזרמים. ההבדל בדגשים:

ממלכתי

- מפה וגאוגרפיה: מסלול הבריחה מנוב לגת, לעדולם, למואב וליער חרת.
- דיון ערכי: סירוב לפקודה לא חוקית ולא מוסרית (עבדי המלך מול דואג).
- דמויות: דוד כמנהיג של "אנשים מן השוליים"; שאול שחושד בכולם.
- אחריות אישית: "אנכי סבתי". האם אחראים גם לתוצאה שלא רצינו בה?

ממלכתי-דתי (חמ"ד)

- לימוד עם רש"י, רד"ק ומצודת דוד: למה העמיד דוד פני משוגע, ומה פירוש "אנכי סבתי".
- לחם הפנים ו"קדש": למה מותר היה לאחימלך לתת לדוד את הלחם (אפשר להזכיר שחז"ל דנו בזה).
- דגש אמוני: עבדי המלך שלא רצו "לִפְגֹּעַ, בְּכֹהֲנֵי ה'" ידעו שיש גבול גם לפקודת מלך.
- האפוד והכהונה עוברים עם אביתר אל דוד: הכנה לפרק כג, שבו דוד שואל בה' באפוד.

💡 הערות למורה

פרק כב מתאר הרג של עיר שלמה, כולל נשים וילדים (פסוק יט). כדאי לקרוא את הפסוק בשקט, לא להרחיב בפרטים, ולתת לתלמידים לבטא רגשות. מומלץ להתמקד בשאלה המוסרית (מי סירב ומי ציית) ולא בתיאור עצמו. כדאי להראות על מפה את נוב ואת גת, כדי להבין כמה דוד היה במצוקה כשברח דווקא לעיר של גלית. למתקשים: דף עם תמיכה.

📝 בדף העבודה

בדף העבודה: מסלול הבריחה של דוד, טבלה של מה שקיבל בכל מקום, שאלה על העמדת פני משוגע, השוואה בין דואג לעבדי המלך, ושאלה על "אנכי סבתי", ובסוף משימת סיכום קצרה. יש גם גרסה עם תמיכה.

מקורות

- שמואל א פרק כא, מכון ממרא
- שמואל א פרק כב, מכון ממרא
- רש"י על שמואל א כב, ספריא
- רד"ק על שמואל א כא, ספריא
- מצודת דוד על שמואל א כא, ספריא
- מצודת דוד על שמואל א כב, ספריא

מחוון: "אנכי סבתי בכל נפש בית אביך": דוד בנוב, בגת ובמערת עדולם

🚪 **כרטיס כניסה:** (1) ירי החצים: אם יאמר לנער "החצים ממך והלאה", דוד צריך לברוח (כ, כב). (2) שאול כעס, קילל אותו והטיל עליו את החנית (כ, ל-לג). (3) נשבעו בשם ה׳ שתהיה ברית ביניהם ובין זרעם עד עולם (כ, מב). לקבל כל תשובה סבירה; הכרטיס לא נבדק בציון.

1. הסדר: (1) נוב, אצל אחימלך, (2) גת, אצל אכיש, (3) מערת עדולם, (4) מצפה מואב, (5) יער חרת.
2. נוב: צריך אוכל ונשק; מקבל את לחם הפנים ("וַיִּתֶּן-לוֹ הַכֹּהֵן, קֹדֶשׁ") ואת חרב גלית. גת: צריך מקום מבטחים; מזהים אותו, והוא מעמיד פני משוגע כדי שיגרשו אותו. מערת עדולם: צריך מקום מסתור; משפחתו ו-400 איש מצטרפים אליו, והוא נעשה "עֲלֵיהֶם, לְשָׂר".
3. דוד שינה את דבריו ואת התנהגותו, השתולל, שרט על דלתות השער והוריד רוק על זקנו. הוא עשה זאת כדי שיחשבו שהוא משוגע ולא דוד, הגיבור שהרג את גלית, ויגרשו אותו במקום להרוג אותו.
4. עבדי המלך סירבו: "וְלֹא-אָבוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ, לִשְׁלֹחַ אֶת-יָדָם, לִפְגֹּעַ, בְּכֹהֲנֵי ה׳". דואג ציית והרג 85 כהנים ואת העיר נוב. עבדי המלך הבינו שיש פקודה שאסור לבצע; דואג חשב רק על שאול ועל עצמו.
5. דוד מתכוון שהוא גרם להרג בעקיפין: הוא ידע שדואג נמצא בנוב ויספר לשאול, ובכל זאת בא לשם. הוא מבטיח לאביתר שישמור עליו: "שְׁבָה אִתִּי אַל-תִּירָא", כי מי שרודף את דוד רודף גם אותו.
6. תשובה טובה: מציינת שהאחריות העיקרית היא של שאול שנתן את הפקודה ושל דואג שביצע אותה, ושדוד אחראי בעקיפין (ידע על דואג ולא הזהיר את אחימלך), ולכן הוא לוקח אחריות. פסוק אפשרי: "וַיִּפְגַּע-הוּא בַּכֹּהֲנִים" או "אָנֹכִי סַבֹּתִי, בְּכָל-נֶפֶשׁ בֵּית אָבִיךָ". (ניקוד מוצע: עמדה 2, נימוק 2, פסוק 1.)

פרשנות מסומנת כפרשנות (מתוך ספריא). נוסח הפסוקים ממכון ממרא; שם ה׳ מובא בכתיב ה׳. ממלכתי: שמואל א נלמד בכיתה ז׳ (יח-כה: יחידת בקיאות לבחירה; כו-כז להעשרה). חמ"ד: לפי מתווה תשפ"ז ספר שמואל א נלמד בכיתה ח׳, והיחידה מתאימה גם לה; לימוד עם רש"י, רד"ק ומצודת דוד. יש לבדוק מול התכנון השנתי של בית הספר.